

**Обүгэ ойу
уьугуннарар
оонньуулар**

Сыала:
обугэ айбыт остуол
оонньууларын нонуо о5о
толкуйдуур дьо5урун
сайыннарыы

Соруктар:

- 050 этэ- сиинэ, ойо сайдар уратытын учуоттаан обугэ оонньууларын билиьиннэри
- оонньуу быраабылатын кордорон, тутуьуннаран оонньотуу
- хас биирдии дьиэ кэргэннэ интэриэьи тардыы

Обугэ айбыт остуол оонньуулара

Сыала: о5о бигээн, имэрийэн,
тутан –хабан, тэннээн, холоон,
саабылаан наардыыр дьо5урун
сайыннарыы

Хабьылык

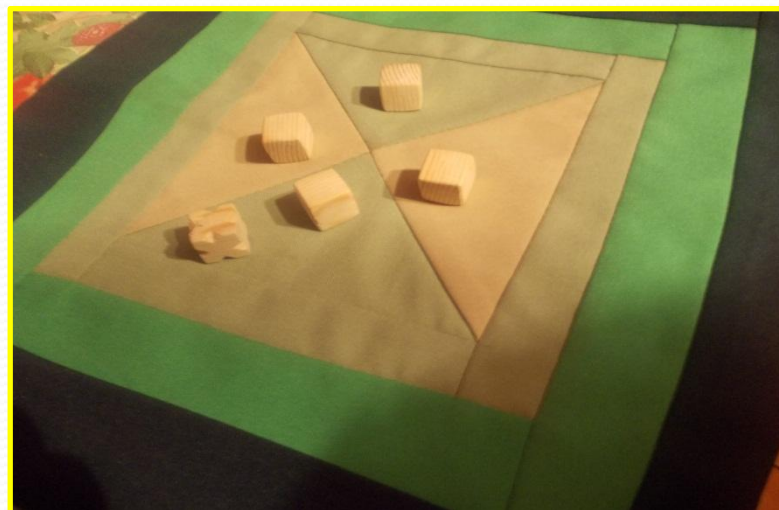
Хабьылык XVI уйэ5э ебугэлэрбит киэбээ аайы алаастарынан бэйэ – бэйэлэрин ынырсан ооньбууллара. Хабьылык хабарга уксугэр икки буолан, ардыгар элбэх буолан ооньбууллар. Хабааччы хабьылыгы барьтын биир ытыбыгар саабылаан муньбар уонна сэрэнэн уобээ оро быра5ар, хабьылык остуолга тубуон иннинэ илиитин кохсун тобуйан биэрэр. Илии кохсугэр хас хабьылык баарынан эмиэ уобээ быра5ан баран, тубуутугэр ытыбынан хабан ылар. Хаппыт хабьылыгын остуолга иккилии быра5ар, паарата суох хабьылыгы ылар. Элбэх хабьылыктаах киби кыайар.

Хаамыска

Хаамыска XVII үйэсэ нууччалар асалбыттар. Ерус кыра таастарынан оонньуулар эбит. Ол ибин “камушки” диэн ааттан тахсыбыт.

Хаамысканы биир отто 1,5 см кубик мастан онобуллар. Ахсаана 5 буолуохтаах. Оонньууга 4-5 киби кыттыан соп. Биир хаамыска кэрдиистээх, ол бабылык буолар. Ытааччы хаамысканы уобээ быраһар. Оонньооччу дьон хабан ылыахтаахтар. Кимиэхэ бабылык түбэспит ол саһалыыр. Бастакы оонньооччу биэс хаамысканы уна илиитигэр ылан биирин уобээ, туордун остуолга ыба быраһаат, уобээ бырахпыт хаамыскатын хабар. Онтон биир хаамысканы уобээ быраһар, атыттары хамсаппакка эрэ остуолтан биيري ылаат уобээ бырахпытын хабар. Хаалбыттары биирдиилээн остуолтан хомуйар, бырахпыт хаамыскатын ологго холбуу уна ытыыгыр хабан иьэр. Итинник биир хаамысканы уобээ быраһа - быраһа, атыттары ыба быраһаат – иккибигэр остуолтан иккени биирдэ, усуьугэр – бастаан биيري, онтон уьу биирдэ, тордуьугэр – туорду бииргэ холбуу хабар, бэсибигэр- биирдии хаамысканы остуолга субуруччу уураар. Онтон барыларын биирдэ сотон ылар. Ити курдук бара турар.

Туос ынахтар

- Обугэлэрбит туостан оҕолоругар ынахтары онороллоро. Ол туос ынахтарынан маннык оонньууллара. Бу оонньууга икки киби онньуур. Биирдии кибиэхэ биирдии туос ынахтаахтар. Ынахтарын аатын этэллэр. Остуолга тардыллыбыт сураабынна утарыта туруораллар. Хамаанда бэрилиннэҕинэ ынахтарын урэллэр. Сураабынтан табаарбыт киби ынаҕа кыайар. Бу оонньууга ким уҕун тыыннаах кыайар. Бу оонньуу оҕо доруобуйатыгар тыната сайдарыгар кемелебере.
- ыаллаах оонньууларыгар кэтэх хабаайыстыбаларыгар суебу оностоллоро;
- кыра оҕолор быалаан баран собо оонньууллара;

О5устар харсыьыылар

Бу онньууга икки о5о оонньуур. Талахтан онобуллубут о5устарын ааттыыллар уонна курэххэ киллэрэллэр. Муоста5а тардыллыбыт сураабынна а5алан утарыта туруораллар. Хамаанда бэрилиннэ5инэ харсыьынараллар. Муоста5а тардыллыбыт линияны а5арбыт о5ус кыайыылаах буолар. Бу ооннууга ким куустээх илиилээх, тулуурдаах кыайар.

Тырыынка

Тырыынка мас ахсаана 30-40 буолуон соп. Бу оонньууга хас да буолан оонньоохха соп. Бастакы оонньооччу тырыынканы барытын уна илиитигэр хам тутар. Уобэттэн остуолга бырабар. Бастаан мэбэйэ суох сытар тырыынкалары хомуйар. Онтон мэбэйдэри биир атын тырыынка комотунэн туоратар, хамсаппакка ыла сатыахтаах. Ким элбэх тырыынканы ылбыт киби кыайар.

Бэрбээкэй оонньуур

“Бэрбээкэйи” ебугэлэрбит суебу туйа5ын унуо5ун илдьи бубаран ылаллара. Ону мээнэ суебу киэнин ылбаттар. Мааны, ууттээх, сымна5ас ынахтарын кэриэстээн ыланнар о5олоругар оонньотор эбиттэр.

“Бэрбээкэйи” о5олор оонньууларыгар “дьоннору” оностоллор. Уол, кыыс оонньуура диэн арахсыбаттар, бары бииргэ оонньуулар. Онтукаларын чохунан сирэйдээн, харахтаан, муннулаан, айахтаан урубуйдүүлэр эбит. Кэлин “бэрбээкэйдэригэр” туостан биьик онорон, онтукаларын туулээх сыыьыттан танастан, танас сыыьыгар суулаан ыаллаах буола оонньууллара.

Тыаҕатар оонньуур

Кыра оҕолоругар
бэрбээкэй унуохтарыттан
быаҕа тивэн тыаҕатар
оонньуурдары онороллоро.

Сыхай (тряпичная кукла)

Кэлин “Сыхай” куукула хас биирдии о5олоох ыалга баар буолбута. То5о эрэ бу сыхай барыта биир онобуулаах буолбат этэ. Сыхайы онорорго хас биирдии ыал тус-туьунан улахан дьон онороллоро. Сыхай араас быьыылаах – табаалаах, образтардаах уонна о5о традиционнай ооньуута буолбута. Ол эбэтэр сыхайдарын а5а, ийэ, о5о диэн араартаан дьоннорун куннээ5и олохторун утуктэн, кинилэр образтарыгар киирэн, дьиэ кэргэн оло5ун, “ийэ – а5а” оруолун инники олохторугар бэлэмнээх буола улааталлара.

Тыксаан

Тыксаан оонньууга талаҕы ортотунан анаардаан, убуна 2см гына онобуллубут фишкалар наадалар. Биир фишка бэлиэлээх буолар. Фишкалары остуолга быраҕабыт. Биир бэлиэлээх фишканы атын фишкалары тарбахпытанын тыгабыт. Хаан сыыһааххар диэри таба-таба бара тураҕын. Ким элбэх фишкалаах кыайар. Сыыһа таппыт кийи уочараттан туораан ийэр.

Сыалы табыы

Бу оонньууга икки кьи утарыта корсоллор. Быаза баайыллыбыт сиэл токунук мээчиги ынах муобугар киллэриэхтээхтэр. Мээчиги ким тургэнник киллэрбит кьи кыайар.

Быаны эрийи

Бу оонньууга икки кьи утарыта тураллар. Икки оттугэр мастаах быалаахтар. Хамаанда бэрилиннэ5инэ быаларын мастарыгар эрийэллэр. Ким тургэнник ортотугар баар мээрэйи ааспыт кьи кыайар.

